

СЕМЕНЕНКО НІНА ХОМІВНА

Семененко Ніна Хомівна (18.05.1918, Єлисаветград (тепер Кропивницький) – 24.12.2015, Харків) – бібліотекознавець, директор (1970–1985) Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ), заслужений працівник культури УРСР (1974), учасник Другої світової війни.

Народилася 18 травня 1918 р. у Єлисаветграді (тепер Кропивницький) у родині службовця. Батько та брат загинули на фронті під час Другої світової війни. Мати – Тетяна Степанівна Семененко – з 1945 р. працювала комендантом у філіалі ХДНБ для дітей та юнацтва.

Ніна Хомівна закінчила неповну середню (із семирічною формою навчання) школу в 1933 р. та направлена райкомом ВЛКСМ до ХДНБ. 1934 р. закінчила тримісячні Всеукраїнські бібліотечні курси. У 1937–1939 рр. працювала у бібліотеці управління Уповнаркомважпрому СРСР при РНК УРСР (Харків). У 1940 р. повернулася до ХДНБ на посаду старшого бібліотекаря. Під час німецько-фашистської окупації Харкова перебувала в евакуації у м. Балашові (Саратовська область, РРФСР) до 1942 р. З 1942 по 1943 рр. служила в діючій армії, у званні рядової завідувала діловиробничим стройовим відділом та кадрами 184-го батальйону аеродромного обслуговування. У 1943 р. завідувала справами загальної частини та секретного діловодства евакуаційного шпиталю № 4488 та в грудні цього ж року за викликом Наркомату освіти УРСР повернулася до Харкова. З січня 1944 р. розпочала працювати в ХДНБ на посаді завідувачки фонду спеціального зберігання. У 1945 р. відновила навчання у Харківському державному бібліотечному інституті (тепер Харківська державна академія культури, ХДАК), який залишала за станом здоров'я у 1937 р.

У 1951–1953 рр. Ніна Хомівна очолювала кабінет бібліотекознавства, спрямовуючи його роботу на надання методичної допомоги бібліотекам міста та області, розроблення методико-бібліографічних матеріалів, вивчення, узагальнення та розповсюдження кращого бібліотечного досвіду. З 1953 р. обіймала посаду заступника директора з наукової роботи. Із жовтня 1969 р. Н. Х. Семененко тимчасово виконувала обов'язки директора. Наказом Міністерства культури УРСР №1074к від 20.08.1970 р. була затверджена на посаді директора ХДНБ.

Під керівництвом Н. Х. Семененко книгозбірня пройшла значний шлях зростання і розвитку та здобула авторитет в УРСР. З 1969 р. на бібліотеку було покладено обов'язки регіонального координаційного центру міжбібліотечного обслуговування читачів. З 1975 р. за рішенням Ради Міністрів УРСР ХДНБ виконувала функції міжобласного депозитарію універсального профілю для бібліотек Полтавської, Сумської та Харківської областей. Провідні фахівці книгозбірні на чолі з директоркою готували матеріали на розгляд органів управління бібліотечною справою, колегій міністерств культури СРСР та УРСР, республіканських оргкомітетів, на виконання доручень Державної республіканської бібліотеки імені КПРС (тепер Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) тощо; брали участь у розробці проектів цільових програм з основних напрямів розвитку бібліотечної справи в УРСР, координаційних планів науково-методичної, науково-дослідної діяльності та у виданні бібліографічних посібників. Завдяки керівництву Ніни Хомівни та виконанню колективом планових показників у 1979 р. бібліотеку віднесено до першої групи з оплати праці.

За сприяння директорки було затверджено нову структуру бібліотеки, відповідно до якої створено редакційно-видавничий відділ (1971); обмінно-резервний фонд (1975); інформаційно-бібліографічний відділ (1977) та ін.; введено посаду заступника директора з бібліотечної роботи (1974) та реорганізовано кілька структурних підрозділів. Ніна Хомівна ініціювала

новий порядок запису і перереєстрації читачів (1969). У 1979 р. згідно з «Перспективним планом роботи ХДНБ на 1976–1980 рр.» у структурних підрозділах було організовано 27 додаткових секторів.

В історії ХДНБ ім'я Н. Х. Семененко нерозривно пов'язане з будівництвом дванадцятиповерхового книгосховища на 4 млн томів та допоміжних службового і читацького корпусів. У 1970 р. вона узгодила проєктне завдання на зведення будівлі у Держживільбуді при Держбуді СРСР. Спорудження було розпочате в 1971 р. Щороку під час зведення нових площ книгозбірні разом із заступником директора з капітального будівництва вирішувала питання будівництва у Раді Міністрів УРСР та Міністерстві культури УРСР.

У 1980 р. було завершено першу чергу будівництва та офіційно прийняте в експлуатацію дванадцятиповерхове книгосховище, п'ятиповерховий адміністративно-виробничий та двоповерховий читацький корпуси. Це дозволило поліпшити умови роботи як бібліотекарів, так і читачів, відновити і розширити приміщення читальних залів та спеціалізованих відділів, збільшити кількість робочих місць для читачів. Освоєння книгосховища відбувалося поетапно. Протягом 1980–1984 рр. тривав експеримент з впровадження форматно-хронологічно-порядкової системи обробки та розстановки фондів, який після апробації був визнаний неприйнятним. Поступово було вдосконалено технологію видачі літератури з нового книгосховища. Додаткові площі дозволили перевести на комплексне зберігання бібліотечні фонди, в т. ч. колекції рукописних і архівних матеріалів. З освоєнням нових площ розширювався штат співробітників, у т. ч. бібліотечних фахівців. З 1976 р. по 1985 р. штат бібліотеки було збільшено на 166 фахівців, у т. ч. 77 бібліотечних, також було збільшено штат адміністративно-господарчого апарату.

Ніна Хомівна докладала зусиль до покращення формування, використання та зберігання книжкових фондів, впровадження системи

депозитарного зберігання, перебудови фондів та каталогів за схемами ББК. За часи її керівництва фонд бібліотеки зріс на 2 млн прим. Н. Х. Семененко вивчала передовий досвід бібліотек СРСР та УРСР з питань механізації та використання засобів оргтехніки, який з часом було запроваджено у практику роботи книгозбірні. У 1969 р. механізовано доставку читацьких замовлень до книгосховища (пневмопошта). Впроваджувалося кольорове кодування та рейтерні картотеки, використання яких дозволило забезпечити контроль в організаційно-методичній, науково-дослідній роботі, при комплектуванні фондів, контроль за надходженням періодичних видань та видань органів науково-технічної інформації (НТІ). Згодом рейтерні картотеки використовувалися в інформаційному обслуговуванні користувачів, обліку партнерів міжнародного книгообміну, складу читачів.

Протягом 1970-х років колектив бібліотеки на чолі з Н. Х. Семененко працював над створенням чіткої системи інформаційно-бібліографічної роботи і розв'язанням таких питань: диференційоване розповсюдження інформації; забезпечення актуальною інформацією відповідної тематики колективів підприємств та установ, в яких відсутні бібліотеки і власні органи інформації; координація інформаційно-бібліографічної роботи. У цей час було започатковане проведення днів спеціаліста, днів інформації для науковців та фахівців народного господарства; набули популярності читацькі конференції з питань науково-технічної інформації. Директорка опікувалася координацією з керівними органами, товариствами «Знання», книголюбів, охорони пам'яток історії і культури, науково-технічними товариствами, Будинком техніки, науковими установами і промисловими підприємствами, відділеннями Комітету захисту миру та книгозбірнями міста.

Завдяки кваліфікації та професійній ерудиції Ніни Хомівни активізувалася науково-дослідна діяльність бібліотеки. Проведення всесоюзних, республіканських, регіональних та локальних досліджень стало одним із основних напрямків наукової роботи. Велика увага приділялася

практичній результативності проведених досліджень. Щороку протягом 1970–1985 рр. вивчалоя 7–10 наукових тем. У межах загальнодержавного дослідження «Історія бібліотечної справи СРСР» вивчалоя тема «Історія бібліотечної справи на Харківщині» (1972), взято участь у таких масштабних дослідженнях: «Наукова організація праці в бібліотеках», «Бібліотека і інформація», «Книга та читання в житті радянського села» (соціологічне), «Перспективи розвитку фондів наукових бібліотек республіканського, обласного, крайового центру» та ін. Наприкінці 1970 – на початку 1980-х років було розпочато проведення науково-практичних конференцій за результатами науково-дослідної діяльності.

Н. Х. Семененко сприяла проведенню дослідження історії книгозбірні, присвяченого 100-річчю від часу її заснування. З 1980 р. розроблялася тема «Історія Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка (1886–1986 рр.)», оголошено конкурс серед співробітників на кращу наукову роботу, присвячену цій події. За його результатами у 1984 р. було рекомендовано ряд матеріалів для публікації у збірнику «Бібліотекознавство і бібліографія». Протягом 1983–1985 рр. проводився конкурс професійної майстерності «Кращий у професії».

Директорка спрямовувала енергію та творчу ініціативу на об'єднання зусиль найбільших наукових та галузевих бібліотек Харкова у сфері довідково-бібліографічної та інформаційної роботи. Під її керівництвом у ХДНБ розроблялися перспективні плани роботи, видавалися зведений каталог бібліографічних праць наукових бібліотек Харкова, був виданий довідник «Бібліотеки Харківщини». Питання координації роботи з бібліотеками міста вирішувалися у межах міжвідомчої ради з питань бібліотечної роботи при обласному управлінні культури. До складу цієї ради в різні роки Н. Х. Семененко входила та деякий час була заступником голови.

Великої уваги Н. Х. Семененко приділяла наданню методичної допомоги бібліотекам зони: Ворошиловградської (тепер Луганська),

Дніпропетровської, Донецької, Полтавської, Сумської та Харківської областей. Протягом 1975–1980 рр. відбувалася централізація мережі бібліотек областей зони, тому розроблялися норми планування, складалися міжвідомчі плани обслуговування населення тощо. Щороку видавалося 30–35 назв методико-бібліографічних посібників, переважно з питань техніки.

Ніна Хомівна створювала потужний кадровий потенціал, виявляючи пріоритети кожного співробітника. У 1974 р. вона започаткувала виробниче навчання для бібліотечних фахівців та тримісячні курси підвищення кваліфікації для працівників з вищою неспеціальною освітою. Укладалися щорічні плани виробничого навчання. Проводилися лекції для нових співробітників, які не мали бібліотечної підготовки, та молодих фахівців. Ніна Хомівна була ініціатором створення в бібліотеці ради з наставництва та сама її очолювала. Слідкувала за кар'єрним зростанням співробітників. У 1984 р. було оновлено «Положення про систему підвищення кваліфікації кадрів ХДНБ».

Як директор бібліотеки систематично брала участь у засіданнях ради з бібліотечної роботи при Міністерстві культури СРСР, щорічній Всесоюзній науково-практичній конференції, у засіданнях колегії Міністерства культури УРСР, міжвідомчої ради з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР, роботі республіканських семінарів, семінарів-нарад директорів державних, республіканських, наукових обласних бібліотек та в інших заходах.

Під керівництвом Н. Х. Семененко за участь у всесвітньому русі прихильників миру колектив бібліотеки нагороджено Почесною грамотою Комітету захисту миру (1974), подякою Українського республіканського комітету захисту миру (1976). У 1977 р. творчу роботу колективу відзначено дипломом першого ступеня ВДНГ УРСР. За успіхи у справі налагодження німецько-радянської дружби бібліотека отримала Диплом та срібний почесний знак Товариства німецько-радянської дружби (1985). Колектив

бібліотеки в різні роки нагороджено почесними грамотами Об'єднаного комітету профспілки працівників культпросвітзакладів та інших організацій.

Ніна Хомівна була депутатом Київської районної Ради депутатів трудящих Харкова, членом міжвідомчої ради з питань бібліотечної роботи при Міністерстві культури УРСР. У різні роки була членом комісій на державних іспитах у Харківському державному інституті культури.

За трудові досягнення Н. Х. Семененко нагороджена орденом «Знак Почета» (1981), значком Міністерства культури СРСР «За отличную работу», Почесною грамотою Міністерства культури УРСР (1966), іменним годинником та іншими відзнаками.

За участь у Другій світовій війні – орденом Вітчизняної війни II ступеня (1985), медалями «За Победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.», «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» (1946) та ювілейними медалями (1966, 1976, 1985).

За значний особистий внесок у розвиток української культури в 1974 р. Ніні Хомівні було присвоєне почесне звання «Заслужений працівник культури УРСР».

Праці

1. Библиотеки Харьковщины : указ. лит. / Харьк. гос. науч. б-ка им. В. Г. Короленко ; редкол.: Н. Ф. Семененко (гл. ред.) и др. Харьков, 1969. 145 с.
2. Внедрение библиотечно-библиографической классификации (ББК) в централизованных библиотечных системах Харьковской зоны : (информ. письмо) : директорам обл. б-к Харьк. зоны, директорам ЦБС / [сост. Н. Ф. Семененко]. Харьков, 1983. 6 с.
3. Использование межбиблиотечного абонемента для обслуживания читателей и абонемента в ЦБС Сумской области : (информ. письмо) / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1983. 5 с.

4. Краткий отчет о работе библиотеки за 1969–1971 гг. / [редкол.: Н. Х. Семененко (гл. ред.) и др.]. Харьков, 1970–1972.
5. О деятельности централизованных библиотечных систем в помощь работникам сферы обслуживания : директорам гос. обл. б-к, директорам ЦБС / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1980. 4 с.
6. О координации деятельности государственных и профсоюзных библиотек в помощь промышленному производству : директорам гос. обл. б-к, директорам базовых профсоюз. б-к / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1980. 4 с.
7. О пропаганде литературы в помощь рабочим массовых профессий централизованными библиотечными системами : (письмо) / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1981. 5 с.
8. О работе в помощь авторским коллективам и редколлегиям в подготовке томов «Свода памятников истории и культуры народов СССР» по Украинской ССР : (инструкт.-метод. письмо) : директорам обл. б-к Харьк. зоны / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1983. 4 с.
9. О работе ЦБС по повышению эффективности и качества обслуживания читателей-производственников / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1980. 5 с.
10. Оптимизация библиотечно-информационного обслуживания производственников централизованными библиотечными системами : директив. письмо директорам обл. б-к, директорам ЦБС / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1983. 6 с.
11. Письмо о работе библиотек в помощь повышению культурно-технического уровня трудящихся сельской местности / сост. Н. Ф. Семененко. Харьков, 1982. 3 с.
12. Про роботу бібліотек Сумської і Чернівецької областей на допомогу трудящим у виконанні завдань та соціалістичних зобов'язань

десятого п'ятирічного плану розвитку народного господарства СРСР / уклад. Н. Х. Семененко. Харків, 1978. 6 с.

13. Семененко Н. Ф. Состояние и задачи работы библиотек по библиотечно-информационному обслуживанию нужд науки и производства // Повышать эффективность пропаганды технической литературы : материалы респ. семинара зав. отд. техн. лит. обл. б-к в г. Донецке, 1975 г. / Харьков, 1976. С. 2–13.

14. Семененко Н. Х. Творчі зв'язки і деякі питання координації наукової роботи ХДНБ // Бібліотекознавство та бібліогр. 1965. Вип. 2. С. 17–25.

15. Семененко Н. Ф. Дар библиотеке : [о кн. коллекции генерал-полковника Н. И. Труфанова, перед. в ХГНБ в янв. 1972 г.] // Крас. знамя. 1972. 20 февр.

16. Семененко Н. Х. З історії Харківської громадської бібліотеки // Бібліотекознавство і бібліогр. 1986. Вип. 26. С. 103–109.

17. Семененко Н. Х. Колекція рідкісних видань: творів В. Маяковського у ХДНБ // Вечір. Харків. 1983. 11 лип.

18. Семененко Н. Х. Наукова організація праці в бібліотеці // Бібліотека. Київ, 1980. С. 110–120.

19. Семененко Н. Х. Державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка до 50-річчя Союзу РСР // Бібліотекознавство та бібліогр. 1974. Вип. 15. С. 12–19.

20. Семененко Н. Х. Издательская деятельность // Книгу – трудящимся: б-ка В. Г. Короленко за 50 лет совет. власти : сб. ст. Харьков, 1968. 181 с.

21. Семененко Н. Х. І план і пошук : з досвіду пропаганди техн. літ. в ХДНБ // Соціаліст. культура. 1970. № 5. С. 28.

22. Семененко Н., Гончарова І. Будуємо на благо радянського народу (бібліотечний плакат) // Соціаліст. культура. 1957. № 3. С. 34–35.

23. Сокровищница знаний : интервью с дир. ХГНБ, засл. работником культуры УССР Н. Ф. Семененко / записала Е. Серова // Крас. знамя. 1978. 12 февр.

24. Что читать по химии : (в помощь изуч. шк. программы) : указ. лит. / сост. : Т. Г. Бичева, Н. Ф. Семененко. Харьков, 1974. 23 с.

Джерела

1. Гірчак Я. Директор книгосховища : [до 60-річчя Н. Х. Семененко] // Вечір. Харків. 1978. 18 трав.

2. За відмінну роботу: нагороди значками «За відмінну роботу»: [серед нагороджених Н. Х. Семененко] // Культура і життя. 1966. 9 черв.

3. Про присвоєння тов. Семененко Н. Х. почесного звання Заслуженого працівника культури Української РСР : указ Президії Верхов. Ради УРСР. м. Київ, 30 лип. 1974 р. № 2880–VIII // Відомості Верхов. Ради УРСР. 1974. № 33. С. 390.

4. Румянцева И. Всем лучшим обязана книгам : [о директоре ХГНБ Н. Ф. Семененко] // Крас. знамя. 1978. 18 июня.

5. Сосновська Т. О., Ярошик В. О. Директори Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка: штрихи до портретів : [серед директорів Н. Х. Семененко] // Зб. наук. праць / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2012. Вип. 6. С. 65–88. Те саме // Бібл. форум України. 2011. № 2. С. 50–52.

Петренко Наталя Валентинівна

Статтю створено 07.06.2019